

Veszprém megyei helynév magyarázatok

Ezen megyéből – mely nevét a néprege szerint Szent István király neje Gizella ezen szavaitól „*Vessz el-prém*”

nyeri, miről Ranolder János püspök megjegyzé, hogy a nagy királyné drága prémjét illetőleg, annak értékét jótékony czélokra e helyen fordította, – közlünk a. b. c. rendben helynév-adatokat.

Advaskő. Tágas kő barlanggal, a nép oly régi helynek tartja a barlangot, hogy oda már a tatárjárás idejében a környékbeli lakosság mint menhelyre húzódott, és szerencsésen megmenekülvén az üldözők elől, azon odvas követ, melynek nyílásán a barlangba bejutottak, tiszteletben tartották és körüle helységet emeltek. *Advaskő=odvaskő=lapis*

Cariosus.

Balaton. Azon kis magyar tenger, mely nagy részben Veszprém megyét is öntözi, nevéről Garay a költő azon regét közli, hogy itt egy leányzó lakott, kit szerelmi bú bántott, és emiatti könnyűit a patak, mely éden kertje mellett folydogált, nem győzte befogadni. A patak a leány hitszegőjét megbosszulandó, kérte az anyaföldet, adjon emlőjéből egyszerre annyi víztömeget, hogy a hitszegőre szállhasson haragjával, a kisdéd szörnyeteg tengernyi óriás lett, víz alá jött a határ, s így keletkezett a tó.

Miként, ha régi dűhvel

Még most is üldené

A hitszegőt, naponként

Kiront a part felé.

A szlávok a nevét *Blató* egyenlő mocsár szótól származtatják s állításuk szerint itt szarmata

telep levén, akkor is a tó már fennállott, sőt előbb a rómaiak alatt
ó

Peiz

név alatt volt ismeretes (lásd bővebben helynevek magyarázata című munkám II-ik f. 156. lap).

Csatár. Puszta Veszprém mellett, nevét azon körülménytől kapta, hogy itt Kupa vezér csatát vívott a kereszténység ellen és a mező, valamint a közeli hegy a *Csatár* nevet vette fel emlékül. (Magyar ember könyvtára 3. k. 276 lap.)

Dabron helység. Ezen most magyar községben hajdan németek lakván, azok az itteni völgyben egy hideg jó forrásra akadtak, honnét ivóvizüket hordták, és a helyet a maguk nyelven *Thalbrun*=völgyforrás, nevezték. Később a törökök által kiűzetvén, a helyükbe jött magyarság a *Thalbrun* névből alakította át a mostani nevét. (Edvi Illa Pál Vasárnapi Újság. 1851. 2-3. sz.)

Essegvár. Egy romban heverő régi vár, melyről állítják, hogy a rómaiak alatt itt állott *Essenti a minor*

nevű telep, és e szóból

essentia

lett magyarosítva Esseg. Monda szerint Hunyady Mátyás udvarmestere Himfy építtette ide e várat, és ajándékozta vejeinek Essegnek, kitől nevét kapta. Kisfaludy Sándor így énekel róla:

Mint Somlónál az országút

Hegyes, völgyes vágtságban

Veszprémbe megy a rengeteg

Setét Bakony hosszában,

Szent-Gálon túl két magas hegy

Teknőjének oldalán.

Hajdan őzek, szarvasoknak

Folyton pezsgő vonalán

Ott két patak közé szorult

S gömbölyű feldomborult

Halmon épült Essegvár

Most egy csonka torony már.

Fenyőfő helység. Nevét fenyves erdőitől kapta és azon körülménytől, hogy fenn hegyes vidéken fekszik. Ezen egészséges vidéket most német lakosság bírja.

Gerencsér. Itt hajdanában tót ajkú nép lakott, a fazék készítésével foglalkozván *Hruczár=faze kas* neveztetik, és a telepjöket, mely elpusztult, később a magyarok elferdítve Gerencsér nevezték

el.

Hajmáskér helység. Nevét a *hajma=hagyma* termesztéséről, és mert eleinte ezt kerített helyeken tenyésztették, telepjöket hajmás kertnek nevezték, így még egy 1015-ben kelt okirat Hagymás kertnek írja. Monda szerint a veszprémiek s palotaiak hagymákért jártak ide, s ebből lett *hajmákér=hajmáskér*.

Iszkáz helység. Azt állítják, hogy ide oly emberek telepítették, kik iszákos, izgága emberek voltak, így az izgága szóból lett volna *Iszkáz*, vagy az *Iszák* és *kas* szóból *Iszkás*. Az Iszák máig is használt szó.

Kinizsi töltés. Öskü községén túl látható a Péti malom mellett elfutó töltés. Kresznerics és többen állítják, hogy azt a híres Kinizsi készítette, azon vezetvén keresztül embereit, s a nép a töltést róla nevezte el.

Lesháza puszta. Hajdan az ellenség mozgalmainak szemmel tartására alkalmas *leselkedő hely* volt és később az első ház, mely itt épült Les-ház, róla a keletkező község e nevet vette fel.

Mencshely helység. Monda szerint itt egy régi földvár állott, melybe a környékbeli lakosság az ellenségtől menekedett, a rejtek helyét, *ments=mentő* helynek nevezte.

Nyögér helység. A *nyög* szó megfelel a nyögésnek, az ér csergedező víznek, és ezen itt rétekben hiányt szenvedő helyen a hegyekből a víz nyögve érvén alá, e körülménytől kaphatta nevét. Más alakítás szerint itt a járókelők a dombos helyek miatt, fáradságosan, nyögve végzik munkájukat.

Öskü helység. Magyarosodni kezdő tót falu, nevét *ős=régi* és a *kő* szótól nyeri, mert a talaja köves és a hely ősrégi hely, és ezen helyen egy török mecset romjai láthatók, melybe az egész község népe beleférhet.

Pénzeskút puszta. Monda szerint itt egy kávas kútban kincseket találtak. *Pénzes =numosus*, pénzzel bővelkedő hely.

Románd helység. Nevét a rom és andalgás szótól vehette, mely ismét megfelel a *román=regényes* helynek, s mivel hogy a hely régibb, mint hogy azt lehetne vélni, hogy itt oláhok=románok laktak, nevét Románd, regényes helyétől kell származtatni.

Somlyóvár. Híres bortermő hegy egy régi elpusztult várral, nevét azon gyümölcstől nyerte, melyet *somnak* nevezünk, s mely itt bőven terem, és egykori híres várától nyeri. Lehet különben, hogy itt *sólyom* madarakra is vadászatot tartottak a vár urai, és Sólyom várból lett Somlyóvár.

Tapolczafő helység. Nevét Tapolcza vizétől, mely itt ered, és itt ezen víznek fejét képezi, kapta. A szlávok a szónak ily magyarázatát adják, *Tepla, Teplicza=meleg víz, meleg forrás*; és a származatának ismét való kiűzése után a Teplicza szó Tapolczára magyarosított.

Üllőfa puszta. Nevét onnét kapja, hogy itt az árnyas fák alatt *ülő helyeket* készítettek az első telepedők, helyesebben azok kovácsok számára üllő fákat készítettek. – Sándor szerint *üllő=ünnep*.

Vid helység. Monda szerint Péter király Németországból hívta be *Vid* nevű vitézt, ki főispán is lett, később László király ellen harcolván, csata alkalmával szívébe, mely herczegségre vágyott, lándzsa üttetett, feje, melyre koronát várt, kettéhasíttatott e helyen, mely nevét fenntartotta.

Zircz helység. Magyarázatot kíván.

Ezen helynév-magyarázatokat 5000 helynévmagyarázatot felülmúló gyűjteményemből azzal adom át, hogy a tisztelt szerkesztőség iparkodjék buzdítólag hatni arra, hogy azok, kik ily

Veszprém megyei helynév magyarázatok

Írta: Réső Ensel Sándor

2021. február 14. vasárnap, 00:00 - Módosítás: 2021. március 23. kedd, 19:37

helynév magyarázatok birtokában vannak, azokat közölni szíveskedjenek.

Forrás: Veszprém megyei hivatalos heti közlöny, 1880, 6. évfolyam, 21. szám 1-2.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/VeszpremMegyeiHetiKozlony_1880/?query=helyn%C3%A9v%20magyar%C3%A1zatok&pg=116&layout=s